

در آمدی بر حقوق اساسی

ترجمه و تألیف

اسدالله یآوری
عضو هیئت علمی دانشکده حقوق
دانشگاه شهید بهشتی

محمد جلالی
عضو هیئت علمی دانشکده حقوق
دانشگاه شهید بهشتی

سرشناسه: جلالی، محمد - یاوری، اسدالله
سرشناسه: زارکا، ژان کلود Zarka, Jean-Claude
عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر حقوق اساسی / ترجمه و تألیف محمد جلالی، اسدالله یاوری
مشخصات نشر: تهران: نشر میزان، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری: ۲۰۸ ص.
فروست: علوم اجتماعی. حقوق؛ ۱۳۴۹.
شابک: 978-622-212-57-0
وضعیت فهرست نویسی: فیپا
یادداشت: عنوان اصلی: Introduction au droit constitutionnel
موضوع: حقوق اساسی
موضوع: Constitutional law
شناسه افزوده: جلالی، محمد، ۱۳۵۰- مؤلف و مترجم
شناسه افزوده: یاوری، اسدالله، ۱۳۴۵- مؤلف و مترجم
رده بندی کنگره: KJV ۴۰۷۹
رده بندی دیویی: ۳۴۲/۴۴
شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۱۹۰۳۱

هرگونه تکثیر (اعم از چاپ، کپی، فایل الکترونیکی و...) از این اثر بدون اخذ مجوز از ناشر خلاف قانون بوده و پیگرد قانونی دارد.
لطفاً در صورت مشاهده، موارد را به شماره تلفن های ذیل اطلاع دهید.

۱۳۴۹

نشر میزان

درآمدی بر حقوق اساسی

ترجمه و تألیف: محمد جلالی - اسدالله یاوری

ویراستار: مریم سادات عربی

چاپ اول: پاییز ۱۳۹۹

قیمت: ۳۲۰۰۰ تومان

شماره: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۰-۵۷-۲۱۲-۶۲۲-۹۷۸

دفتر مرکزی: خیابان سهروردی شمالی، خیابان خرمشهر، پلاک ۶۲

تلفن ۸۸۵۴۹۱۳۱ - ۸۸۵۴۴۱۲۴ - ۸۸۳۴۹۵۲۹ - ۸۸۳۴۹۵۳۰

فروشگاه مرکزی: خ انقلاب، روبروی درب اصلی دانشگاه تهران، ابتدای خ فخررازی، پلاک ۸۳، تلفن ۶۶۴۶۷۷۷۰

پست الکترونیکی: mizannasher@yahoo.com وب سایت: www.mizan-law.ir

کانال تلگرام: t.me/nashremizan

اینستاگرام: [nashremizan](https://www.instagram.com/nashremizan)

فهرست مطالب

پیش‌گفتار	۱۲
فصل مقدماتی - تبیین مفاهیم کلی و مبانی نظری و تاریخی حقوق اساسی	۱۵
مبحث اول - تعاریف، اهداف و ویژگی‌های حقوق اساسی	۱۶
گفتار اول - تعریف مفاهیم کلی	۱۶
بند اول: حقوق و تقسیم‌بندی آن به حقوق خصوصی و عمومی	۱۶
الف - تعاریف	۱۶
ب - تقسیمات حقوق موضوعه و معیارهای تمایز	۱۷
بند دوم: ویژگی‌های حقوق عمومی	۲۰
الف - اصل عدم صلاحیت	۲۰
ب - نابرابری در رابطه حقوقی میان حکومت و اشخاص حقوق خصوصی	۲۲
ج - یکجانبه‌گرایی در اعمال عمومی	۲۳
د - شکلی و تشریفاتی بودن اعمال عمومی	۲۴
بند سوم: تعریف حقوق اساسی و رابطه آن با حقوق بشر	۲۶
الف - تعریف حقوق اساسی	۲۶
ب - رابطه حقوق اساسی و حقوق بشر	۲۸
۱- تقسیم‌بندی حق‌ها	۳۲
۲- توازن میان حق‌ها و تأمین و حفظ نظم عمومی	۳۵
گفتار دوم - اهداف و ویژگی‌های حقوق اساسی	۳۷
بند اول: اهداف	۳۷

۶ □ درآمدی بر حقوق اساسی

- ۳۷..... بند دوم: ویژگی‌ها.....
- ۳۹..... مبحث دوم - قانون اساسی‌گرایی و عصر روشنگری.....
- ۴۰..... گفتار اول - مبانی نظری و تاریخی قانون اساسی‌گرایی.....
- ۴۰..... بند اول: تحولات مفهومی در جهان عصر روشنگری.....
- ۴۱..... بند دوم: بنیادهای اساسی اندیشه (غربی) در عصر روشنگری.....
- ۴۲..... الف - فردگرایی.....
- ۴۴..... ب - خردگرایی.....
- ۴۴..... ج - طبیعت و حقوق طبیعی.....
- ۴۷..... گفتار دوم - تأثیر عصر روشنگری بر حقوق و سیاست.....
- فصل اول - دولت.....**
- ۵۱.....
- ۵۲..... مبحث نخست - مفهوم دولت.....
- ۵۲..... گفتار اول - برداشت‌های مختلف در ایجاد و پیدایش دولت.....
- ۵۲..... بند اول: نظریه‌های مبتنی بر ریشه طبیعی دولت.....
- ۵۳..... بند دوم: نظریه مبتنی بر قرارداد اجتماعی.....
- ۵۴..... گفتار دوم - ویژگی‌های اقتدار دولتی.....
- ۵۶..... گفتار سوم - دولت، حقوق طبیعی و اثبات‌گرایی حقوقی (پوزیتیویسم).....
- ۵۸..... گفتار چهارم - نقدهای وارد بر دولت.....
- ۶۰..... مبحث دوم - عناصر تشکیل دولت.....
- ۶۰..... گفتار اول - سرزمین.....
- ۶۲..... گفتار دوم - جمعیت یا ملت.....
- ۶۳..... بند اول: برداشت‌های مختلف از مفهوم ملت.....
- ۶۵..... بند دوم: دولت و ملت.....
- ۶۶..... گفتار سوم - حاکمیت.....
- ۶۷..... مبحث سوم - اشکال سازماندهی دولت.....
- ۶۷..... گفتار اول - دولت واحد، بسیط و ساده.....
- ۶۸..... بند اول: تراکم‌زدایی.....

فهرست مطالب □ ۷

بند دوم: تمرکززدایی سرزمینی	۶۸
بند سوم: منطقه‌گرایی	۷۱
گفتار دوم - دولت‌های مرکب	۷۲
بند اول: اتحاد دولت‌ها	۷۳
بند دوم: کنفدراسیون	۷۳
بند سوم: دولت فدرال	۷۵
الف - اصل خودآیینی واحدهای فدرال	۷۶
ب: اصل مشارکت واحدهای فدرال در دولت فدرال	۷۹
بند چهارم: وضعیت ویژه اتحادیه اروپا	۸۰

فصل دوم - قانون اساسی .....

مبحث نخست - مفهوم قانون اساسی	۸۴
گفتار اول - قانون اساسی و دولت	۸۵
گفتار دوم - قانون اساسی اجتماعی و قانون اساسی سیاسی	۸۶
گفتار سوم - قانون اساسی و قانون اساسی‌گرایی	۸۷
مبحث دوم - اشکال مختلف قانون اساسی	۹۰
گفتار اول - قوانین اساسی نوشته	۹۰
گفتار دوم - قوانین اساسی عرفی	۹۰
گفتار سوم - قوانین اساسی نرم (انعطاف پذیر)	۹۱
گفتار چهارم - قوانین اساسی سخت (انعطاف‌ناپذیر)	۹۲
مبحث سوم - تهیه و تدوین و بازنگری قانون اساسی	۹۳
گفتار اول - تهیه و تدوین قانون اساسی	۹۴
بند اول: مفهوم قوه مؤسس اولیه (اصلی)	۹۴
بند دوم: شکل‌گیری قوه مؤسس اولیه (اصلی)	۹۴
الف - فرایندهای اقتداری	۹۴
ب: فرایندهای دموکراتیک	۹۵
گفتار دوم - بازنگری قانون اساسی و قوه مؤسس ثانویه (مشتق)	۹۶

۸ □ درآمدی بر حقوق اساسی

- مبحث چهارم - قانون اساسی و سلسله مراتب هنجارهای حقوقی ۹۸
- مبحث پنجم - عرف‌های اساسی ۱۰۰
- گفتار اول - مفهوم عرف‌های اساسی ۱۰۰
- گفتار دوم - نقش عرف‌های اساسی ۱۰۱
- مبحث ششم - کنوانسیون‌های اساسی ۱۰۴
- مبحث هفتم - اعلامیه‌های حقوق ۱۰۵
-
- فصل سوم - نظارت اساسی** ۱۰۷
- مبحث نخست - ضرورت استقرار نظارت اساسی بر قوانین ۱۰۸
- مبحث دوم - الگوی آمریکایی دادرسی اساسی ۱۰۹
- مبحث سوم - الگوی اروپایی دادرسی اساسی ۱۱۱
- مبحث چهارم - نظارت اساسی در فرانسه ۱۱۳
- گفتار اول - نظارت اساسی بر قوانین عادی ۱۱۳
- گفتار دوم - جایگاه تصمیمات شورای قانون اساسی ۱۱۷
- گفتار سوم - نظارت پسینی ۱۱۸
- گفتار پنجم - دعوای اعلام مغایرت با قانون اساسی (QPC) ۱۱۹
- گفتار ششم - انتقادات وارده به شورای قانون اساسی ۱۲۲
-
- فصل چهارم - دموکراسی** ۱۲۷
- مبحث نخست - نظریه حاکمیت ملی و دموکراسی نمایندگی ۱۲۸
- مبحث دوم - نظریه حاکمیت مردمی و دموکراسی مستقیم ۱۳۱
- مبحث سوم - دموکراسی نیمه‌مستقیم ۱۳۲
- گفتار اول - مفهوم دموکراسی نیمه‌مستقیم ۱۳۲
- گفتار دوم - تکنیک‌های دموکراسی نیمه‌مستقیم ۱۳۳
- بند اول: برکناری مردمی (استیضاح) ۱۳۳
- بند دوم: ابتکار مردمی ۱۳۴
- بند سوم: رأی مردمی ۱۳۴

فهرست مطالب □ ۹

- بند چهارم: همه‌پرسی ۱۳۵
- الف - همه‌پرسی و پلیسیت ۱۳۵
- ب - اشکال مختلف همه‌پرسی ۱۳۶
- ج - فرانسه و دموکراسی نیمه‌مستقیم ۱۳۶
- مبحث چهارم - حمایت از دموکراسی ۱۳۷

فصل پنجم - تفکیک قوا و نظام‌های سیاسی ۱۳۹

- مبحث نخست - اصل تفکیک قوا ۱۴۰
- گفتار اول - جان لاک (۱۷۰۴-۱۶۳۲) ۱۴۰
- گفتار دوم - مونتسکیو (۱۷۵۵-۱۶۸۹) ۱۴۱
- مبحث دوم - اشکال کلاسیک تفکیک قوا ۱۴۲
- گفتار اول - تفکیک نرم قوا یا نظام پارلمانی ۱۴۲
- بند اول: ویژگی‌های رژیم پارلمانی ۱۴۲
- الف - دو رکنی بودن قوه مجریه ۱۴۲
- ب - همکاری کارکردی ۱۴۳
- ج - تعادل سازمانی ۱۴۳
- بند دوم: انواع رژیم‌های پارلمانی ۱۴۴
- الف - پارلمانتاریسم وحدت‌گرا و پارلمانتاریسم دوگانه‌گرا ۱۴۴
- ب - پارلمانتاریسم اکثریتی و پارلمانتاریسم غیراکثریتی ۱۴۵
- ج - پارلمانتاریسم خردگرا ۱۴۵
- د - رژیم پارلمانی در فرانسه ۱۴۶
- ه - رژیم پارلمانی در پادشاهی بریتانیا ۱۴۷
- ۱- نخست‌وزیر کاملاً قدرتمند ۱۴۷
- ۲- پارلمانی با دو مجلس ۱۴۹
- ۳- نظارت پارلمان ۱۵۱
- ۴- احزاب سیاسی ۱۵۲
- و- رژیم پارلمانی در آلمان ۱۵۳

۱۰ □ درآمدی بر حقوق اساسی

- ۱- رئیس‌جمهور فدرال ۱۵۳
- ۲- صدراعظم فدرال: شخصیت قدرتمند نظام سیاسی آلمان ۱۵۵
- ۳- پارلمانی با دو مجلس ۱۵۶
- ۴- احزاب سیاسی ۱۵۷
- ز - نظام پارلمانی ژاپن ۱۵۹
- ۱- نخست وزیر و قوه مجریه ۱۵۹
- ۲- بی‌ثباتی دولت‌ها ۱۶۰
- ۳- پارلمان دو مجلسی ۱۶۰
- ۴- دیوان عالی کشور ۱۶۱
- ۵- احزاب سیاسی ۱۶۱
- گفتار دوم - تفکیک قوای سخت یا رژیم ریاستی ۱۶۲
- بند اول: ویژگی‌های نظام ریاستی ۱۶۲
- الف - اختصاصی سازی کارکردی ۱۶۳
- ب - استقلال سازمانی ۱۶۳
- بند دوم: رژیم ریاستی ایالات متحده ۱۶۴
- بند سوم: نظام‌های مبتنی بر اختلاط قوا ۱۶۸
- الف - ویژگی‌های رژیم‌های مجلسی ۱۶۸
- ب - رژیم‌های مجلسی در فرانسه و سوئیس ۱۶۹
- ۱- فرانسه ۱۶۹
- ۲- سوئیس ۱۶۹
- ج - اختلاط قوا با غلبه قوه مجریه (نظام‌های خودکامه) ۱۷۰
- ۱- شاخص‌های نظام‌های خودکامه ۱۷۰
- ۲- نظام‌های خودکامه و فرانسه ۱۷۰
- بند چهارم: محدودیت‌های نظریه تفکیک قوا ۱۷۱

- فصل ششم - نظام‌های انتخاباتی (روش‌های رأی‌گیری) ۱۷۵
- مبحث نخست - نظام تناسبی ۱۷۶

فهرست مطالب □ ۱۱

بند اول: تناسبی کامل	۱۷۷
بند دوم: تناسبی ناقص	۱۷۸
الف - شیوه بیشترین باقیمانده آراء در حوزه انتخاباتی	۱۷۹
ب - شیوه بزرگترین میانگین	۱۷۹
بند سوم: حد نصاب نمایندگی	۱۷۹
بند چهارم: محاسن و معایب نظام تناسبی	۱۸۰
الف - محاسن	۱۸۰
ب - معایب	۱۸۱
مبحث دوم - نظام انتخاباتی اکثریتی	۱۸۴
بند اول: انتخابات اکثریتی تک کرسی	۱۸۴
بند دوم: نظام اکثریتی چند کرسی	۱۸۵
الف - رأی ترجیحی	۱۸۵
ب - لیست باز	۱۸۵
بند سوم: رأی گیری اکثریتی یک مرحله ای	۱۸۶
بند چهارم: رأی گیری اکثریتی دو مرحله ای	۱۸۸
بند پنجم: محاسن و معایب نظام های اکثریتی	۱۹۱
الف - محاسن	۱۹۱
ب - معایب	۱۹۳
مبحث سوم - نظام های ترکیبی	۱۹۶
گفتار اول - نظام فرانسوی «وابستگی»	۱۹۷
گفتار دوم - قانون انتخابات شهرداری ها نوامبر ۱۹۸۲ در فرانسه	۱۹۸
گفتار سوم - نظام ترکیبی آلمان	۱۹۹
گفتار چهارم - نظام ترکیبی ژاپن	۲۰۰
فهرست منابع و مآخذ	۲۰۱
منابع فارسی	۲۰۱
منابع خارجی	۲۰۲